

COMPLEXUL GOMA

„Libertatea nu poate fi circumstanțială”.
Tudor Țopa (în dialog cu Iolanda Malamen)

Datoria de a rememora e, la noi, una morală, de vreme ce memoria colectivă este în suferință. Toți cei – notează Goma în *Jurnal de iarnă*, februarie-martie '77 – „nemulțumiți de istoria-cum-a-fost-ea (...) au încercat să re-scrie cu mâna lor istoria-cum-le-ar-plăcea-lor-să-fi-fost”, ca să nu mai știm ceea ce știm. Într-o Românie *desmemoriada*, torționarul Al. Drăghici e lăsat să se stabilească la Budapesta și să moară liniștit în pătucul lui, în '93, iar Gh. Goran devine, în '90, consilierul lui Gelu Voican Voiculescu. La 19 ani, acest Goran participase la anchetarea bestială a lui Paul Goma, ca dușman al regimului comunist. „I-am ucis, bineînțeles. Asta făceam noi”, a declarat „direct” la OTV durul anchetator, generalul Pleșiță, fără umbră de vinovăție.

„Ați văzut cum m-a bătut?”, a căutat Goma un martor în Goran.

„Nu, eu sânt aici ca să nu văd nimic”.

Era, atunci, în '77, „organ de cercetare la Rahova”. Același Goran a formulat proiectul de decret pentru înființarea Consiliului Siguranței Naționale: „La comanda Municipiului București se numește colonel Goran Gheorghie”.

A avut alt țel Ion Iliescu decât să-și conserve tovarășii de drum?

Altă chestiune de „nesimțitorism etic”, spre a spune ca Goma? Din nebagare de seamă, președintele Emil Constantinescu l-a decorat pe torționarul Vasile Ciolcan, iar „decomunizatorul” președinte Băsescu, cavaler de Malta, a permis să se formeze o Comisie Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România, unde să intre, de-a valma, disidenți autentici și mai puțin autentici, turnători și turnați: un mitropolit fost colaborator zeci de ani, contra cost, un „găinar”, buricul nostru cultural budapestan și, luând marele pot, Tismăneanu Apostatul, un „model de salamandritudine”, spre a spune iarăși ca Paul Goma.

„Un capitol sumbru din istoria României se încheie”, s-a rostit președintele în Parlament, 18 decembrie 2006. Comunismul poate fi trimis la muzeu (e vorba de proiectatul Muzeu al Dictaturii Comuniste din România, cu sediul la București). Condamnare necesară și atât, nu, Doamne ferește, penală. Trăiți (bine) în prezent, ce-a fost a fost! Tema de Conștiință a fost bifată, chiar dacă Raportul e o sursă de confuzie, dar și de dezbinare, slujind neocominternismul. Și asta pentru că Tismăneanu a fost un adaptat și a beneficiat de comunism. Nu-i important al cui fiu a fost (deși nici condamnarea propriului tată nu

mi se pare de apreciat), ca să nu acuzăm iarăși, ca-n stalinism, când prima vina nașterii, a originii sociale; importantă e întoarcerea cămășii proprii: cămașă de ideolog și ce ideolog!

Nu putem așterne pe uitare-iertare, cei cu memoria corectată o să ne construiască viitorul, dar mai ales trecutul (mai știi, o să-l ierte Pleșiță pe Goma).

Paul Goma a refuzat *autoamnezierea* (cuvântul său). N-a intrat în Comisia lui Tismăneanu, deși, cum scrie în Jurnal, 2006, „între noi se stabilise o atmosferă «împăciuitoare», ca să mă exprim în limbajul tatălui său, șeful catedrei de marxism-leninism de la Universitatea București”. I-a fost limpede că anume capitole de istorie vor fi măsluite. După Goma, nu s-a vorbit de mișcarea studenților Universității București din '56 (ecou al revoluției din Ungaria), pentru că papa Leon era nu numai șeful acelei Catedre, dar și securist în civil. Adevăr integral. Altfel ne vom întreba mereu: „A fost sau n-a fost?”.

Dacă din comisie ar fi făcut parte Gomagogomaga, cu Goma în frunte, și nu academizantul de la „Ștefan Gheorghiu”, nu s-a fi făcut iarăși *compromisul cu compromisul* (mulțumesc, Gh. Grigurcu!). Poate că „securșii cu stele roșii” n-ar lua pensii uriașe; înși cu înaltă Școală de Partid, care au cercetat „imperialismul putred”, nu s-ar fi prefăcut în kapitaliști; cei care au slăvit Puterea ceușistă nu s-ar fi re-socializat ideologic în analiști politici și-n directori de cotidiane de mare tiraj și de mare manipulare; n-ar continua să ia indemnizații de merit scriitorilor-aparatici.

„Voi vorbi când nu voi fi întrebat”, a promis Goma și s-a ținut de cuvânt. „Este incontrolabil”. Spusa Monicăi Lovinescu la necaz a declanșat o conspirație a tăcerii, cu victime colaterale. Una dintre ele e Ioan Liviu Stoiciu, penalizat pentru publicarea în „Viața Românească” a câtorva pagini din jurnalul-dinamită gomic. Va fi trimis LIS la vreo comisie de reeducare sau se vor mulțumi cu injurii ca „săptămânac”, „ipochimen” „cu tupeu clinic” și cu „cinci tentative de sinucidere” etc.? Nu numai LIS, dar și Tatiana Slama Cazacu este – cum observă Paul Goma însuși – „cam pusă la index” pentru că îi recunoaște talentul și anume modul *unic* de compoziție, stil, limbaj.

Într-un interviu luat de Rodica Binder, Mariana Șora acreditează ideea *scriitorului fără talent*:

„Eu îl respect mult pe Paul Goma, am respect față de curajul pe care l-a arătat, însă trebuie iarăși să distingem – vrem să tot citim despre aceste orori sau la un moment dat să zicem: «Vreau să citesc o carte bine scrisă și interesantă pe alt plan decât cel al denunțării unor fapte oribile»?!”.

Dacă vrem ca *ororile* să nu se mai repete, o condiție

este să le cunoaștem. „Se poate întâmpla din nou! De aceea vă zic: aduceți-vă aminte, țineți minte și luați aminte! avertizează Vladimir Bucovski, la fel ca Goma.

Așadar, Goma cade la examinare literară, deși universul închisorilor, cum l-a înfățișat în *Ostinato*, înainte chiar de Soljenițin, nu-i mai puțin realizat artistic decât *O zi din viața lui Ivan Denisovici*.

După Mariana Șora, valoarea unei opere literare este: „expresia literară valabilă, transpusă estetic, a unei trăiri autentice”. Întrebare: la Goma nu-i? N-o fi fiind *trăire autentică*, n-a cunoscut viața *intra muros* și n-a transpus-o estetic? Ba da. Numai că anume cobreslași, destul de flotanți politic sînt dispuși să-i minimalizeze lecția de rezistență morală și intelectuală, acuzând lipsa unui talent pe care îl are cu carul. Un vertical opunându-se la tot ce este căzut, aplecat, strâmbat provoacă resentimente celor construiți altfel. Se răzbnună și ei cum pot, criticându-l pentru texte ne-literare, pentru elemente non-estetice, pentru trivialități (inestetice, desigur) la adresa scriitorilor (cuvânt derivat din *politruc*), feloni și cameleoni.

În fapt, Goma e-n topul scrișelor/ spuselor memorabile. Detine o perfectă știință a limbii române, rău vorbită, dar și vorbită de rău. Ca să vedeți cum supune materia limbii, deschideți *Alfabecedar* (editura Victor Frunză, 2004), unde își previne cititorii că „vor rămâne vreo 33 de cuvinte noi în limba română, slujită de noi toți, dar de nimeni satisfăcător stăpînită.

La urma urmei, scriitorul va fi mulțumit și cu a zecea-mia-parte: să îmbogățești – tu, cu mâna ta – limba maternă cu trei cuvinte și a treia parte din al patrulea...?”

Discursul lui Paul Goma e, da, *contaminat*, dar vocabula asta eu o folosesc altfel decât detractorii. Mi s-a întîmplat să uzez de un cuvânt omologat de el, dar intrat în fondul meu principal de cuvinte. Și asta spune multe despre expresivitatea limbii lui Goma, a stilului Goma. Și nu probează romanele sale, *Gherla*, *Gardă inversă*, *Din calidor*, *Justa*, *Adameva*, ca să numesc doar câteva, că memoria vie are o fantastică forță creatoare?

Goma, o repet, ar fi putut scrie o Maxima Moralia. Mereu cu voce limpede și cu atitudine clară, mereu în dizgrație, nicicînd în grațiile Puterii (geaba încearcă CTP să-i sape credibilitatea, susținînd în falș, că ar fi fost linguşitorul lui Ceau), a rămas același ne-vînzător de sine, și-n socialism, și-n neo-socialism, neintimidat de nimeni și de nimic. Iar travestiul în personaj l-a refuzat tocmai pentru a replica și mai clar, și mai limpede *intelighenției flotante*.

Numai că Paul Goma e, după spusa lui Théophile Gautier, om înainte de a fi scriitor: urăște și iubește, respinge cu mânie, cu dezgust, cu scîrbă, e impulsiv. Nu cunoaște detașarea de toate, despuierea de tot, acel *dénuement* camusian. Omul din Belleville (din familia Petre Pandrea și Pamfil Șeicaru) scrie încrîncenat, acuză cu uriașă energie polemică. E ne-cuminte. Iar curajul cu care a trecut prin anchetele și pușcăriile comuniste i-a rămas intact. *Aide-mémoire*: „civilul” Goma a fost condamnat (era în stare de arest) de Tribunalul Militar București, în martie '57, la doi ani închisoare corecțională pentru *delict de agitație publică*. N-a fost „redat societății”, cum a cerut apărarea. „Contrarevoluționarul agitator” și-a

ispășit toată pedeapsa. Și pentru că desfășurase *activitate dușmănoasă contra regimului*, a fost expedit, la data expirării condamnării, în DO, în Bărăgan (Lătești). Și acolo a avut *comportare rea*, așa că a încasat alt DO, pentru 24 de luni.

Pentru ceilalți deoști, scrie Paul Goma în *Adameva*, „bătaia era o tortură – pentru mine era o inițiere, o «documentare»”. Or, „documentarea” asta a fost temeinic făcută, așa fel ca temerea Martei Petreu, cum că Goma va muri ca Dumnezeu lui Nietzsche când n-ar mai scrie despre el însuși, e nejustificată: sursa biografică e ineputabilă.

Același Pleșiță, fostul șef al Departamentului de Informații Externe al fostei Securități, care iese pe OTV să se laude că l-a bătut pe „bărbos” și care a pus la cale atentatul la viața Monicăi Lovinescu din 18 noiembrie '77, l-a „atenționat” la plecarea în Franța: „Mâna Securității e lungă”. Au urmat destule: înjunghierea lui Emil Georgescu, explozia din clădirea Europei Libere de la München... Alte „atenționări” ale Organului? Amenințări la viața copilului Filip, tentative de lichidare (una prin securistul Haiducu), sub formă de salutări... explozive din București etc. Și-i de recitat cartea Marianeii Sipoș, *Destinul unui disident: Paul Goma*, editura Universal Dalsi, 2005.

„E bună cafeaua rece!”, oftează autoironic autorul *Patimilor după Pitești*, rămas în stare de exilat, de refugiat politic. Îi răspund că din *extraterritorialitate* (e cuvîntul lui Marian Popa) se vede mai bine ce (ni) se întîmplă. Oricum, din apartamentul de la Paris cotropit de cărți, aparent izolat, se vede mai bine decît din avionul prezidențial sau de pe nava amiral.

Goma a ales o dată pentru totdeauna activismul civic. În *iepocă*, și indiferența civică era un mod de a te opune, dar cît de puțin stimabil față de implicarea sinucigașă chiar, ca adversar al Puterii comuniste, conform opțiunii lui Bertrand Russel: „mai bine mort decît roșu”.

Goma își asumă constant *scrisul ca sinucidere socială*, acuzând devertebrarea, prostituția politică a „scriitoristului” ajuns iarăși „soldatul câinelui”. Nu se mai învață scriitorul român că funcția nu creează valoare, doar receptare critică afină; că toleranța față de politicieni ascunde rău interesul care poartă fesul. Ion Simuț propune pentru proletcultism și realism socialism sintagma *literatură oportunistă*. Întrebare: acum nu se mai scrie literatură oportunistă? Cum să nu! Temele oportuniste s-au ivit pe valul lovituției.

Confrații îi înghit greu lecția de verticalitate, mai ales că Goma dă cu zacherlină în „turnătorii notorii”, unii – nume mari: Ivasiuc îl turna pe Goma, Doinaș pe Negoiteșcu („nu: sic! sic, ci: sec! sec!”), cele trei trepte ale realului fiind: a turnat din zel, de bunăvoie; din criză de înfricoșare; din șantaj. Să ne amintim spusa lui Virgil Măgureanu, notată de Goma în Jurnal 1999-2000: „Eu n-am distrus dosare – dimpotrivă!” Ce va să însemne acest *dimpotrivă*? Că rolul de victimă și cel de călău sînt intersanjabile prin grija „arhivarilor”; că notele informative și rapoartele conțin deliberat erori.

Să revin, însă, la raportul literatură document/ literatură fiction. Realitatea bate ficția, e știut, l-a bătut pe nenea Iancu însăși: nu avem numai o scrisoare pierdută, ci multe

hârtii pierdute. Mai ales dosare DUI. Nu-i numai o piață (pentru pupat), ci două, ca-n episodul Anului Nou politic. „Verzii” noștri votează pentru folosirea ceanurii în mineritul de aur.

Caragiale își imagina domesticirea/ prășirea/ educarea de licurici pentru iluminarea orașelor. Nouă ni se recomandă pe șosele prășirea de struți, buni în loc de. Doar importăm mălai din pustă și pătrunjel din Israel. Tabacherea norocoasă a Ipistatului se trage la loterie de multe ori pe ceas, ca să câștige mereu Ipistatul. La umbra polimerilor în floare, era o Elenă-mult-iubită; acuma-s mai multe. Avem din belșug Mitici, dar și Hopa-Mitici, iar cetățeni turmentați – gârlă. Cine s-ar fi așteptat ca Doina Cornea să ne sfătuiască să-l votăm pe Ion Iliescu?

„Sînt un om care iubesc adevărul și fiindcă-l iubesc știu unde să-l caut”, scria nenea Iancu Caragiale. Și Goma știe tot, exact așa cum scrie pe manșeta ziarului „Ziua” de Iași: „Noi știm tot ce mișcă”.

De ce-am mai ficționa când trăim în Epoca Fabulo? Fabulopoliticieni, fie ei iliescani, emiliani, bășescani ne trag fabuloțepe. Traversăm fabulodezastre și fabulocalamități. De ce-am mai ficționa, când realitatea se arată peste posibilitățile ficțiunii: ca temă, ca intrigă, ca personaje și conflicte dintre ele? Culmea e că

memorialiștii își propun să inventeze, iar ficționarii invers, să copieze viata-le, ca-ntr-o oglindă, de multe ori spartă.

„Am integrat în jurnal texte impure, străine: eseuri, articole, „inventii” tehnice (...), prin asta am făcut (din jurnal-ul meu – precizez) genul total, romanul integral”.

Ficție/ document/ eseu/ istorie/ aforisme/ notații cotidiene plus publicistică, toate intră în formula unui „jurnal-roman total”, pentru care Virgil Podoabă folosea termenul *ego-literatură*. În felul acesta, normele unui gen, convențiile jurnalului *stricto sensu*, începînd cu data publicării, antum, nu postum, sînt aruncate-n aer. Goma navetează între biografem și documentul verificat la sânge, iar confesiunea sa de martor – pieziș și pieptiș – nu eludează nimic. Fără teamă de castranta corectitudine politică, Goma nu-i indulgent (ești indulgent, ai parte de indulgență/e) cu nimeni, mai ales cu aceia care-și folosesc rău-deliberat-memoria. Pentru că, spune Oscar Wilde: „Memoria este jurnalul pe care toți îl ducem peste tot cu noi”.

Michnik a scris *Istoria onoarei în Polonia*. Zice Mircea Mihăieș că o carte despre onoarea românilor „n-ar depăși câteva paragrafe”. Nu-l cred: biografia exemplară a lui Paul Goma ar fi singură materia pentru un volum. Unul dintre reperele ființei noastre morale e Goma, iar Goma e mereu Goma.